

عید فطر یا برکت می‌آید

هلال ماه شوال هم درست مانند هلال ماه رمضان یک نشانه است؛ نشانه‌ای که خبر از پایان امتحان الهی ماه رمضان دارد و ما به شکرانه یک ماه عبادت و بندگی به یمن بازگشت به فطرت الهی‌مان، به شکرانه یک ماه بندگی و سر ساییدن بر آستان دوست، یک‌ماه روزه‌داری و شب‌زنده‌داری، بازگشت به خودمان بازگشت به سوی پروردگاران را جشن می‌گیریم. هلال ماه شوال برایمان خبر از عید می‌آورد؛ عید بزرگ فطر.

هلال ماه شوال هم درست مانند هلال ماه رمضان یک نشانه است؛ نشانه‌ای که خبر از پایان امتحان الهی ماه رمضان دارد و ما به شکرانه یک ماه عبادت و بندگی به یمن بازگشت به فطرت الهی‌مان، به شکرانه یک ماه بندگی و سر ساییدن بر آستان دوست، یک‌ماه روزه‌داری و شب‌زنده‌داری، بازگشت به خودمان بازگشت به سوی پروردگاران را جشن می‌گیریم. هلال ماه

شوال، دایمان، خدا؛ عید ما، آه؛ عید بزرگ فطر. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های دین مبین اسلام، گره خوردن تمام دستورات و آداب آن با ویژگی‌های فردی انسان و پیوند دادن افراد با جامعه از مسیر نیازها و تمایلات فردی آنهاست. به بیان صحیح‌تر نیازهای فردی ما با نیاز به حضور در جامعه و همگرایی اجتماعی گره خورده است. از همین روست که اغلب دستورات دینی ما علاوه بر آن که نیازهای روحی و فطری ما را تامین می‌کند، اما در اوج فردیت دوباره ما را با جامعه ارتباط می‌دهد. بنابراین مشاهده می‌کنیم عباداتی که برای شخص جنبه فردی دارد نیز به جماعت توصیه شده تا در نهایت شاهد همگرایی و همبستگی اجتماعی باشیم و این خود تضمینی است بر سلامت و پایداری جامعه اسلامی. روزه‌داری در ماه مبارک رمضان نیز گرچه به ظاهر عبادتی فردی است، اما با دستورات و توصیه‌هایی همچون افطاری صله رحم، نماز جماعت، جشن‌ها و مناسباتی همچون احیای شب‌های قدر در این ماه مبارک عبادات فردی هم در عمل ابعاد اجتماعی می‌یابد. در نهایت با پایان یافتن ماه مبارک رمضان و رویت هلال ماه شوال، جشن بزرگ عید فطر به همراه برپایی نماز روز عید، پرداخت زکات فطره برای کمک به مستمندان و فقرا و تجمعاتی که به منظور گرمی‌داشتن این روز بزرگ رخ می‌دهد، کارکردهای اجتماعی ماه مبارک رمضان به ایام بعد از این ماه مبارک نیز تسری می‌یابد.

تقویت هویت دینی

با نگاهی به رویکرد دین مبین اسلام درباره اعیاد و جشن‌ها می‌بینیم با گسترش این دین به سرزمین‌های دیگر همچون ایران حتی اعیاد ملی نظیر عید نوروز حفظ شده است و این دین نه فقط اعیاد ملی را که با خرافه یا معصیت آلوده نباشد، به دلیل شکل‌گیری همگرایی اجتماعی و همچنین تزریق نشاط به جامعه پذیرفته است، بلکه همواره تلاش شده با معنویت‌گرایی و ارتباط با خدا این اعیاد را ارتقا دهد. از سوی دیگر ما در دین اسلام شاهد مناسبت‌های دینی مختلفی هستیم که به عنوان اعیاد دینی جشن می‌گیریم و کارکردهای اجتماعی و فردی متفاوتی با رویکرد معنوی از این اعیاد دینی به دست می‌آید که با ایجاد شادمانی و نشاطی که پشتوانه دینی و مذهبی دارد، می‌تواند جامعه را به انسجام اسلامی برساند و هویت دینی مردم را تقویت می‌کند. عید سعید فطر یکی از این اعیاد است.

این عید با کارکردهای اجتماعی متعددی گره خورده تا ضمن تداوم دستاوردهای معنوی ماه مبارک رمضان فرصتی برای پرداختن به بسیاری از مسائل اجتماعی باشد که می‌تواند به ارتقا و پیشرفت جامعه اسلامی کمک کند، اما ببینیم عید فطر چه دستاوردهایی در بعد اجتماعی می‌تواند داشته باشد.

تقویت حسن ظن و اعتماد در جامعه

روز عید فطر وابسته به رویت هلال ماه شوال است. با وجود این لازم نیست هر کدام از ما با چشم مسلح یا غیرمسلح چشم به آسمان بدوزیم و به دنبال ماه بگردیم. مطابق احکام اسلامی برای اثبات رویت هلال ماه ما به یکدیگر اعتماد می‌کنیم. از همین جا یکی از اصلی‌ترین کارکردهای اجتماعی عید فطر شکل می‌گیرد و آن اعتماد اعضای جامعه اسلامی به یکدیگر و به حاکم شرع است.

محسن نصری، جامعه‌شناس در گفت‌وگو با جام جم درباره کارکردهای اجتماعی عید سعید فطر ضمن اشاره به این نکته می‌گوید: یکی از ارزش‌های بزرگ اسلام در روابط اجتماعی، تاکید بر حسن ظن و اعتماد به دیگران است و این اعتماد یک سرمایه عظیم اجتماعی به شمار می‌آید. به گفته وی، در مکتب ما پنج روش برای رویت ماه عنوان شده است، اما در مجموع ما با اعتماد به چند شخص عادل یا افرادی که به آنها اطمینان داریم و آنها درباره رویت ماه شوال به یقین رسیده‌اند، عید فطر را جشن می‌گیریم. همچنین راهکار اصلی اثبات رویت هلال ماه برای جامعه، اعتماد مردم به ولی جامعه اسلامی و حاکم شرع است. بنابراین وقتی حاکم شرع حکم کرد چه روزی اول ماه است، مسلمانان هم به وی اعتماد می‌کنند و این اعتماد در جامعه اسلامی یکی از مهم‌ترین کارکردهایی است که می‌تواند آرامش روانی و امنیت را موجب شود.

رشد حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی

بنا به تاکید نصری، ما مسلمانان عید فطر را از دو بعد جشن می‌گیریم؛ نخست این که بعد از یک ماه مهمانی خداوند توانسته ایم به خودسازی و تزکیه نفس برسیم و به شکرانه چنین دستاوردی این عید بزرگ را جشن می‌گیریم، اما بعد دیگر این جشن کاملاً در ارتباط با دیگر اعضای جامعه است. ما در این روز بزرگ به مناسبت خدمت به دیگران شادمان هستیم و آن را جشن می‌گیریم.

به گفته این کارشناس، ما در طول ماه مبارک رمضان ارتباط قوی تری با خداوند را تجربه می کنیم. از سوی دیگر همواره در دین اسلام بر کمک به نیازمندان توصیه شده است. در عید فطر با پرداخت زکات فطره این کمک به نیازمندان اتفاق می افتد و با کمک به افراد نیازمند جامعه، در عمل ارتباط ما با خداوند نیز تقویت می شود. از همین رو پرداخت زکات فطره یکی از واجبات دینی ماست و باید در همان غروب شب عید فطر به افراد مستحق و نیازمند پرداخت شود. زکات فطره تقریباً معادل سه کیلوگرم از غذای معمول فرد است که می تواند معادل آن پول بدهد. بنا به تعبیر نصری، قوانین و دستورات مالی دین اسلام و مواردی از قبیل همین پرداخت زکات فطره علاوه بر کمک به فقرا و رفع مشکلات افراد نیازمند، موجب تقویت مسئولیت پذیری اجتماعی دیگر اعضای جامعه نیز می شود. با چنین نگاه و احکامی ما براحتی از کنار فقر و چالش های اجتماعی عبور نمی کنیم و این سبب می شود تا خود را ملزم بدانیم با کمک به فقرا و نیازمندان به اصلاح عمومی جامعه کمک کنیم، چراکه بدیهی است گسترش فقر در جامعه آثار و تبعات ناخوشایندی را در جامعه رقم خواهد زد و حتی موجب افزایش ناهنجاری ها و حتی بزهکاری در جامعه می شود. بنابراین تقویت مسئولیت پذیری اجتماعی و کمک به افراد مستحق فضای کلی جامعه را برای همه افراد سالم تر می کند.

برپایی نماز عید فطر با چاشنی بصیرت افزایی

نصری با بیان این که یکی از ویژگی ها و ارزش ها و هنجارهای مورد تاکید دین اسلام، داشتن روحیه جمعی و ارتباطات اجتماعی است، می افزاید: برپایی نماز عید فطر و پرداخت زکات فطره، هم ارتباط با خداوند را در پی دارد و هم ارتباط با خلق خداوند از آن منتج می شود. نصری با اشاره به آیه 29 سوره فتح «مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» می گوید: این آیه می فرماید محمد [ص] پیامبر خداست و کسانی که با اویند بر کافران سختگیر [و] با همدیگر مهربانند. در عمل نیز دو ویژگی مورد تاکید این آیه یعنی سختگیری نسبت به کافران و مهربانی با یکدیگر در عید فطر و اعمال آن نظیر نماز و پرداخت زکات فطره تجلی می یابد؛ چراکه با پرداخت زکات فطره و کمک به مستمندان و همچنین برپایی جشن و شادمانی به مناسبت این عید بزرگ، مودت و دوستی میان مسلمانان برقرار می شود و همچنین در خطبه های نماز عید فطر با بیان مسائل سیاسی جهان اسلام، بصیرت و آگاهی مردم نسبت به دنیای امروز افزایش می یابد. وی با اشاره به آثار اجتماعی نماز عید فطر می افزاید: از دیگر آثار اجتماعی نماز عید فطر جمع شدن مسلمانان در مساجد جامع شهرهاست که علاوه بر تازه شدن دیدارها و صله رحم یک روحیه جمعی را به تصویر می کشد و اهمیت وحدت در جامعه اسلامی را می رساند. در واقع می توان گفت پس از یک ماه بندگی در درگاه خداوند برپایی نماز عید فطر و گوش سپردن به خطبه های آن می تواند علاوه بر افزایش وحدت و بصیرت و آگاهی، روحیه حماسی و جهادی جامعه اسلامی را هم بالا ببرد.

انسجام اسلامی در سایه نشاط و شادمانی

شادمانی خصلتی است که از فطرت ما انسان ها سرچشمه می گیرد. شادی را می توان عامل جوشش حیات و تزریق امید و انگیزش به رگ های حیاتی انسان دانست. به همین خاطر هم است که وقتی شاد هستیم، انگیزه بیشتری برای کار و تلاش و برقراری تعاملات سازنده با دیگران داریم. خیلی وقت ها برای این شادمانی اما باید بهانه و انگیزه ای وجود داشته باشد. یک ماه بندگی و سربلند بیرون آمدن از امتحانات الهی در ماه مبارک رمضان و به پایان رساندن این امتحان الهی با رویت هلال ماه شوال آنچنان می تواند انگیزه شادی و فرحبخشی را برای ما ایجاد کند که آن را به عنوان یک عید بزرگ جشن می گیریم. شادمانی بهره برداری از برکات و معنویات ماه نزول رحمت بر بندگان، شادمانی برخاسته از پایگاه دین و رنگ و بوی دینی است که در جامعه انسجامی اسلامی ایجاد می کند.

محسن نصری، جامعه شناس با اشاره به برگزاری جشن های ویژه این عید و دید و بازدید و صله رحم هایی که در این مناسبت مذهبی رخ می دهد، تصریح می کند: در واقع اعیاد و جشن های اینچنینی می تواند به شادمانی عمومی منجر شده و همگرایی مثبت اجتماعی را افزایش دهد.

تثبیت دستاوردهای ماه رمضان برای تمام سال

در ماه مبارک رمضان طی یک ماه مراقبه و سیر و سلوک معنوی به خودسازی رسیده ایم که این خودسازی در کاهش چشمگیر آمار جرایم در جامعه خود را نشان می دهد. اعمال و آداب عید فطر به ماندگاری این آثار معنوی کمک می کند و با انجام اعمال وارد شده در این روز از قبیل پرداخت زکات فطره، برپایی نماز عید فطر و عبادت های توصیه شده می توان برکات حاصل شده در ماه مبارک رمضان را پایدارتر کرد.

جام جم

زهره چیدری